

Islamic-Iranian Model of Progress and Civilization Perspective of the Islamic World

Seyed Mahmoud Aghaei Firouzabadi*

Ph.D Supreme National Defense University, Tehran, Iran mahmoud.aghaeee@gmail.com

Abstract

Objective: This study aims to draw the perspective of Islamic civilization based on the Islamic-Iranian model of progress. The mission of the Islamic Revolution of Iran is to move from the current situation of the Islamic world to a desirable situation that leads to the unity of the Islamic world in the shadow of the commonalities of Islamic civilization. Islamic-Iranian model of progress can be promising if all its dimensions such as principles, purposes, missions, processes, strategies, methods and theories have the necessary capability. In fact, this model should not be just a recipe, but should be operated by the standard of religion and in the shadow of intelligent, attractive and fair slogans. Therefore, the most important issue facing the Islamic-Iranian model is the development of Islamic civilization and providing a model for Islamic countries. To this end, the process of moving the model from the current status faces many threats and challenges that must be addressed.

Method: The research method in this article is the analysis of the trends happening during the four decades of the Islamic Revolution, and the developments of the Islamic world and the use of the achievements of experts and library resources for research conducted by the Islamic-Iranian Model of Progress Center.

Results: Progress in the Islamic world can be achieved by emphasizing the design of the Iranian Islamic model by moving from the principles and ideals to the horizon and clear measures of modern civilization in the Islamic world. In order to achieve a civilizing future, we must think of a common axis based on moving from Islamic teachings to common principles of progress in the Islamic world, so that by adopting joint measures with the countries of the Islamic world, the grounds for the formation of Islamic civilization will be provided.

Conclusion: Having identified the existing capacities, the results show that there are enormous potentials in the Islamic Revolution and its civilization-building power that can promise a good civilization perspective and make it possible to create more opportunities. It is important that moving from the basics to the horizon and clear measures of modern civilization in the Islamic world requires moving from Islamic teachings to common cultural and social principles of progress in the Islamic world so that by adopting joint measures with the Islamic world provide more foundations for the formation of Islamic civilization.

Keyword: Islamic-Iranian Model of Progress, Futures Studies, Islamic Civilization, Islamic Revolution of Iran.

الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت و چشم‌انداز تمدنی جهان اسلام

سید محمود آقائی فیروزآبادی*
دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف ترسیم چشم‌انداز تمدن اسلامی بر پایه الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت است. رسالت انقلاب اسلامی ایران گذار از وضع موجود جهان اسلام به وضعیت مطلوبی است که به وحدت جهان اسلام در سایه وجوه اشتراک تمدن اسلامی منتهی شود. الگو اسلامی - ایرانی پیشرفت در صورتی می‌تواند نویدبخش تمدن اسلام باشد که تمامی ابعادش همچون مبانی، رسالت، مأموریت‌ها، فرآیندها، راهبردها، روش‌ها و نظریه‌ها از قابلیت لازم برخوردار باشد. درواقع این الگو صرفاً نباید به یک دستورالعمل تبدیل شود، بلکه با معیار دین و در سایه شعارهای هوشمندانه و جذابیت و عادلانه عملیاتی شود. پس مهم‌ترین مسئله پیش روی الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت دیدبانی تمدن اسلامی و ارائه الگویی برای کشورهای اسلامی است. با این هدف فرآیند حرکت الگو از وضع موجود با تهدیدات و چالش‌های بسیاری مواجه است که باید به آنها توجه شود.

روش پژوهش: روش پژوهش در این مقاله تحلیل روندهای چهار دهه انقلاب اسلامی و تحولات جهان اسلام و استفاده از دستاوردهای خبرگانی و منابع کتابخانه‌ای به‌خصوص پژوهش‌های انجام‌شده مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است.

یافته‌ها: پیشرفت در جهان اسلام با تأکید بر طراحی الگوی اسلامی ایرانی با حرکت از مبانی و آرمان به سمت افق و تدابیر روشنی از تمدن‌سازی نوین در جهان اسلام قابل تحقق است. در جهت رسیدن به آینده‌ای تمدن ساز باید محور مشترکی بر پایه حرکت از آموزه‌های اسلامی به اصول مشترک پیشرفت در جهان اسلام اندیشید، به نحوی که با اتخاذ تدابیر مشترک با کشورهای جهان اسلام زمینه‌های شکل‌گیری تمدن اسلامی با محوریت وحدت همه‌جانبه در آینده فراهم شود.

نتیجه‌گیری: نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد، ظرفیت‌های بسیاری در انقلاب اسلامی و قدرت تمدن ساز آن وجود دارد که می‌تواند چشم‌انداز تمدنی مناسبی را نوید دهد که در این پژوهش با شناسایی آنها امکان ایجاد فرصت‌های بیشتر فراهم شد. مهم این است که حرکت از مبانی به سمت افق و تدابیر روشنی از تمدن‌سازی نوین در جهان اسلام نیازمند حرکت از آموزه‌های اسلامی به اصول مشترک فرهنگی و اجتماعی پیشرفت در جهان اسلام است به‌نحوی که با اتخاذ تدابیر مشترک با کشورهای جهان اسلام زمینه‌های شکل‌گیری تمدن اسلامی بیشتر فراهم شود.

واژگان کلیدی: الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، چشم‌انداز تمدن اسلام، جهان اسلام

مقدمه

آینده‌پژوهی به دنبال شناسایی و ترسیم آینده‌های پیش رو است تا با شناسایی تهدیدها و فرصت‌هایی است که متفکران این حوزه مطالعاتی پیش روی خود می‌بینند، به وضعیت مطلوب یک مسئله راهبردی در آینده برسند؛ بنابراین، می‌توان آینده‌پژوهی را به‌عنوان حوزه مطالعاتی در نظر گرفت که امکان، احتمال و ارجحیت نظام‌مندی را برای چه بایدکردهای پیش روی هر حوزه مطالعاتی در آینده قرار می‌دهد؛ بنابراین، آینده‌پژوهی را می‌توان به‌عنوان یک دانش درجه دوم در نظر گرفت که در پی ایجاد مطالعاتی در حوزه‌های مختلف علوم و دانش بشری است که با ورود به بحث در حوزه‌های مختلف مطالعاتی سعی در تبیین و ترسیم چه بایدکردهای آن حوزه مطالعاتی در آینده‌های دور و نزدیک دارد.

از طرفی یکی از مهم‌ترین حوزه‌های مطالعاتی در دانش سیاسی و انسانی حال حاضر کشور، مطالعه و پژوهش در چیستی، چگونگی و چرایی الگوی اسلامی ایرانی - پیشرفت است. تأکیدات رهبری نیز مبنی بر ترسیم چشم‌انداز مطلوب انقلاب اسلامی و راه‌های تحقق آن در اولویت‌های طرح تدوین الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت نظام جمهوری اسلامی است که هدف از آن تمدن سازی و شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی مطلوب در جهان اسلام در چند گام راهبردی است. در نتیجه باید گفت، الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، آینده‌ساز است. طراحی، تولید و تدوین الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، نه یک گام همچون گام‌های قبلی، بلکه در سطحی بسیار فراتر از گام‌های پیشین، جهشی در مسیر تعالی ایران اسلامی در آینده و در جهان اسلام است. پس سؤال این است که رویکرد تمدن اسلامی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت چگونه است و چه ظرفیت‌هایی دارد؟

الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت نویدبخش تمدن اسلام در جهان اسلام

مبانی نظری

همان‌گونه که دین برای توسعه فردی و اجتماعی بشر حرف نو دارد؛ دین صرفاً پاسخگوی نیازهای فردی آحاد بشر یا نیازهای معنوی انسان‌ها نیست، بلکه دین برنامه تکامل همه‌جانبه فرد و جامعه را در طول تاریخ به همراه خود داشته و دارد. اسلام هیچ‌گاه حیات بشر را محدود به دنیای دنی نمی‌کند تا کمال او را به آنچه در این دنیا اندوخته و در اینجا توان بهره‌برداری از او را دارد محدود کند؛ بنابراین، ابزارها و امکانات مادی را برای ایجاد تعالی فکری و روحی بشر قرار داده و استفاده از آنها را لازم می‌داند. این امر در سطح وسیع و گسترده‌تری در جامعه و تعریف الگوی توسعه آن تجلی می‌یابد (پیرزمند، ۱۳۷۶: ۲۵-۲۷).

اکنون که الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از مسیرهای طراحی و نگارش راه‌هایی با هدف طراحی وضع مطلوب طی کرده است، سیاست‌های مدون الگو بیشتر بر نوعی رویکرد اجرایی تأکید دارد.

باید بر این نکته تأکید داشت که بر چهارچوب نظری آموزه‌های دینی به‌عنوان پشتوانه قوی و غنی انقلاب اسلامی مبنا تحلیل پژوهش قرار دارد. راهی که در چهار دهه انقلاب هر زمان که در این قالب نظری و عملیاتی سازی مفاهیم انقلابی آن گام برداشته‌شده با اخلاق انقلابی همراه با فداکاری و گذشت ملت ایران نتایج پرثمری داشته است. مبانی نظری در گفتمان هویتی انقلاب اسلامی طراحی شده است. گفتمانی که ظرفیت بالایی دارد؛ بنابراین، بزرگ‌ترین نقیصه الگو زمانی است که با جهان اسلام فاصله بگیرد یا قدرت تعامل خود را از دست بدهد و قدرت ارتباط معنوی نداشته باشد و نامأنوس از هم باشند. پس الگو باید بر مفاهیم انقلابی، مؤلفه‌ها وحدت‌بخش در امت اسلامی، متغیرهای کارآمد و گزاره‌ها قابل تحقق استوار باشد. یعنی اینکه در سایه توان حمایتی توحیدی و در سایه آموزه‌های قرآنی و نبوی حضور یابد؛ بنابراین، باید در این زمینه و خصوصاً در عرصه عمل و اجرا به این ضرورت توجه شود. در اسلام بسیاری مفاهیم است که انگیزه‌های تعاملات جهان اسلامی را تقویت می‌کند و هرگونه خللی در رویکرد الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت به آنها پیامد نامطلوبی خواهد داشت. نکته دوم هم اعتقاد به مبانی نظری الگو بین خبرگان و صاحب‌نظران در داخل کشور است به‌طوری‌که سطح تعهدات و مسئولیت‌ها در سطح ملی افزایش یابد. عدم وجود چنین شرایطی باعث می‌شود که ظرفیت‌های کمی به استخدام طراحی الگو و نیز حمایت عملی از آن ایجاد شود. البته تاکنون یکی از خلأهای مهم عدم وجود یک اتحاد و ارتباط و همسویی بین دولت‌ها است. در بحث مبانی توجه به الزامات اولیه برای آینده پیشرفت اسلامی - ایرانی از حیث تعیین افق الگو، ساخت آینده مطلوب آرمان‌های مورد انتظار انقلاب اسلامی در چشم‌انداز، رسالت انقلاب اسلامی به آینده در اولویت قرار دارد. امروز باید بیش از همیشه به تقویت و ساخت یک نظام معرفتی و مبانی قدرتمند نظری تأکید داشت. درحالی‌که انقلاب اسلامی بسیار بر این امر تأکید دارد و تنها با هدف تمدن سازی می‌تواند آینده خویش را بسازد و این مسئله هم نیاز به الگوی آینده‌پژوهانه دارد.

در چهارچوب مبانی نظری به برخی از فرمایشات رهبری اشاره خواهد شد. الگوی توسعه اسلامی _ ایرانی به‌عنوان قابلیت انحصاری ادیان الهی در مقابل نظام‌های سرمایه‌داری غرب با هدف دستیابی به سمت حیات طیبیه و زندگی گوارا (خامنه‌ای، سید علی، ۱۳۸۳/۰۱/۰۲) و نیز در مقابل افکار غیر اسلامی مبنی بر تجویز کنار گذاشتن عدالت به‌عنوان ارزشی درجه دو در دوره‌ای از مسیر حرکت جامعه اسلامی؛ (خامنه‌ای، سید علی، ۱۳۷۴/۰۶/۰۸ و ۱۳۸۴/۰۶/۰۸) تضمین‌کننده دستیابی به رشد، تعالی و حیات طیبیه است (خامنه‌ای، سید علی، ۱۳۷۰/۰۸/۰۱). همچنین با تداوم، توسعه و فراگیر کردن این رویکرد و مدل کارآمد در محیط داخلی و بین‌المللی (خامنه‌ای، سید علی، ۱۳۸۴/۰۲/۱۸ و ۱۳۸۳/۰۶/۲۵) با ترکیبی متوازن و سازگار با عنوان توسعه - عدالت محوری دارای قابلیت ایجاد الگویی کارآمد برای همه کشورهای اسلامی به‌عنوان منطق، استراتژی و نوآوری نظام جمهوری اسلامی در مقابل سیاست‌های اقتصادی ناعادلانه دنیا

مبنتی بر توسعه محوری (خامنه‌ای، سید علی، ۱۳۸۷/۰۶/۰۲) در راستای الگوسازی نظریه سیاسی اسلام در دنیا (خامنه‌ای، سید علی، ۱۳۸۰/۰۸/۲۰) مقدمه فراگیری اسلام در جهان فراهم است.

بنابراین، چهارچوب نظری برای ورود به این بحث در ذیل در قالب نمودار ارائه شده است. در نمودار ذیل ملاحظه می‌شود که الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت درواقع یک بینش عمیق تمدن ساز است. لازم است که این الگو بتواند برای جامعه و متولیان امر روند مطلوب حرکت تمدن اسلام در آینده را به تصویر کشد. از همین جهت الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، آینده‌ساز است و به دیده‌بانی آینده می‌پردازد. این دیده‌بانی بر روندشناسی، روندسازی و البته روند شکنی رقیب متمرکز است و رویدادها را بر این اساس رصد می‌کند. طراحی آینده مطلوب آنجایی ضرورت می‌یابد که تحقق روندهای آینده، در تعارض و تزاخم با هم خواهند بود و این به چالش کشیدن چشم‌انداز تمدنی اسلامی است. الگوی مطالعاتی بر پایه الگوی پیشرفت باید کاملاً منطبق بر محیط آینده باشد تا بتواند از ناهمواری‌های آینده عبور کند و اثرگذار باشد؛ بنابراین، تبیین الگوی مطالعاتی آینده‌پژوهی دغدغه مهمی در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت است. الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت باید در جایگاه الگوی سعادت امت اسلامی دیده می‌شود. در این سطح با توجه به مراحل آن، سندی پایه و کلان برای نه تنها پیشرفت کشور، بلکه برای تمامی جهان اسلام و جوامع و ملل اسلامی است. درواقع در این مرحله، سندی تدوین می‌شود که اساس و پایه آن مکتب، اصول و ارزش‌ها و موازین اسلامی بوده و تعالی و سعادت امت اسلامی را هدف و پیش راه قرار داده است.

اکنون که الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از مسیرهای طراحی و نگارش راه‌هایی با هدف طراحی وضع مطلوب طی کرده است، سیاست‌های مدون الگو بیشتر بر نوعی رویکرد اجرایی تأکید دارد. باید بر این نکته تأکید داشت که بر اساس پشتوانه قوی و غنی انقلاب اسلامی راه آینده هموار خواهد بود. راهی که در چهار دهه انقلاب هر زمان که با اخلاق انقلابی همراه با فداکاری و گذشت ملت ایران طی کرده است نتایج پرثمری داشته است. بزرگ‌ترین نقیصه الگو زمانی است که با جامعه پیش روی ارتباط معنوی نداشته باشد و نامأنوس از هم باشند. پس الگو باید بر مفاهیم انقلابی، مؤلفه‌های وحدت‌بخش در امت اسلامی، متغیرهای کارآمد و گزاره‌ها قابل تحقق استوار باشد. شرایط اکنون الگو، کمتر آینده را با دغدغه‌مندی آینده‌پژوهی بررسی کرده است؛ بنابراین، نقص در رویکرد به الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت در عدم تأکید بر آینده و نگرش آینده‌پژوهانه است. در طول سال‌های بعد از پیروزی انقلاب اسلامی با روی کار آمدن دولت‌های مختلف بینش و تحلیلی حاکم شده است، به طوری که یک ارتباط و همسویی بین دولت‌ها وجود نداشته است. الزامات اولیه برای آینده پیشرفت اسلامی - ایرانی از حیث تعیین افق الگو، ساخت آینده مطلوب آرمان‌های مورد انتظار انقلاب اسلامی در چشم‌انداز، رسالت انقلاب اسلامی به

فصلنامه علمی مطالعات سیاسی جهان اسلام، مقاله پژوهشی، سال نهم، شماره ۲ (۳۴) تابستان ۱۳۹۹، ۱۶۳-۱۸۲

مفهوم توسعه و پیشرفت در اسلام

در منظر اسلام می‌توان گفت که مفهوم توسعه و پیشرفت، ریشه در فلسفه تکاملی انسان دارد. انسان در آموزه‌های دینی در مقام خلیفه‌اللهی در تلاش برای رسیدن به کمال و تعالی است. پس انسان انقلاب اسلامی انسان خواهان حرکت به سوی پیشرفت و تعالی است. درواقع تنها راه سیر الی الله در زندگی آمیختگی انسان با هر آنچه در دین باعث کمال خواهد شد. این نگرش پایه و اساس تمدن سازی در انقلاب اسلامی و مایه وحدت امت است.

مباحث پیشرفت برای ایجاد تمدن نوین اسلامی یکی از اهداف مهم و آرمان الهی است. همه پیامبران و فداکاران راه دین در تاریخ اسلام بر این پیمان استوار بوده و حتی جان خویش را در این مسیر مقدس تقدیم کردند. صحنه‌های بزرگ تاریخی چون قیام کربلا یا ۸ سال مقاومت ملت ایران در برابر اشغالگری نمونه‌هایی از تلاش در جهت پاسداری از تمدن اسلامی بوده است. بر اساس آنچه که مورد اشاره قرار گرفت چنین نتیجه می‌شود که بهره‌گیری از واژه پیشرفت، می‌تواند بیانگر تفاوت‌های اساسی میان روند رشد در جامعه‌ای اسلامی و جامعه‌ای غیر اسلامی باشد. در واقع همان‌طور که ملاحظه شد مفهوم پیشرفت در ادبیات دینی، معنایی متفاوت به معانی مصطلح آن دارد. در فرهنگ دینی، پیشرفت به حالت و وضعیتی ارجاع دارد که جامعه در دو حوزه مادی و معنوی به خود می‌بیند و از سر می‌گذراند (میراحمدی، ۱۳۹۰: ۲۶).

نظریه اسلامی پیشرفت گامی به سوی تمدن نوین اسلامی

نظریه اسلامی پیشرفت، نظریه‌ای مبتنی بر ثابتات اسلامی بوده که از منابع دینی به روش اجتهادی استنباط می‌شود. این نظریه وابسته به زمان و مکان خاصی نیست ازاین‌رو، ثابت و جهان‌شمول است. البته به دلیل اختلاف در اجتهاد ممکن است مجتهدان مختلف به نظریاتی دست یابند که تا حدودی با هم متفاوت است؛ بنابراین، هر نظریه‌ای درباره پیشرفت باید مشتمل بر گزاره‌های ذیل باشد: (فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۳)

۱. ترسیم وضعیت مطلوب اسلام؛
 ۲. اصول تحلیل و آسیب‌شناسی وضعیت موجود؛
 ۳. اصول راهبردی تغییر؛
 ۴. معیار و شاخص‌های پایش.
- از آنجاکه نظریه پیشرفت اسلامی محصور به زمان و مکان خاصی نبوده و ناظر به جهان اسلام از ابتدا تا ظهور حضرت مهدی است، انتظار آن است که در این نظریه ویژگی‌ها و ابعاد جامعه آرمانی اسلام ترسیم گشته، اصول و روش‌های ثابت تحلیل و آسیب‌شناسی وضعیت موجود و نیز اصول ثابت راهبردی برای حرکت از وضع موجود به مطلوب ارائه شود و معیارها و شاخص‌های کلی و کلان و ثابت جهت پایش معین شود.

شاخص‌های توسعه و پیشرفت در اسلام

پس از بررسی مفهوم و هدف پیشرفت و توسعه به بررسی شاخص‌های مادی و معنوی توسعه از دیدگاه تعلیم اسلام، می‌پردازیم. این شاخص‌ها ریشه‌های عمیقی دارد که می‌تواند در وحدت جهان اسلام ایفای نقش کند. از جمله:

۱. تقوا؛
 ۲. علم‌محوری؛
 ۳. صبر و شکیبایی؛
 ۴. قانون‌مداری؛
 ۵. امنیت منطقه‌ای جهان اسلام؛
 ۶. فقرزدایی؛
 ۷. عقلانیت دینی؛
 ۸. هویت دینی؛
 ۹. مردم‌سالاری دینی؛
 ۱۰. شایسته‌سالاری و تخصص؛
 ۱۱. نظم؛
 ۱۲. عدالت اجتماعی.
- یکی از عوامل عقب‌ماندگی کشورهای اسلامی عدم برنامه‌ریزی جامع و عمیق برای پیشرفت کشور است که همواره در طول تاریخ یکی از مصائب کشورهای اسلامی است.
- از حیث تمدنی و ظرفیت‌سازی برای تحقق تمدن نوین اسلامی در جهان اسلام، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت باید مشتمل بر موضوعات مطالعاتی و کاربردی و حتی جغرافیایی باشد. از جمله:
۱. نیاز جدی به مطالعات آینده‌پژوهی؛
 ۲. تجربه‌های ۴ دهه از انقلاب اسلامی و درک جامع از فرصت‌ها و تهدیدهای آن؛
 ۳. محیط‌شناسی: در سه سطح ملی، منطقه‌ای و جهانی انجام البته بررسی نمایش چهارگانه محیط ملی و بین‌المللی و قدرت مدیریت بر آنها؛
 ۴. بررسی و شناسایی بنیادین تغییرات در سطوح مختلف داخلی و بین‌المللی و توجه به مطالعات تحولات و تغییرات اجتماعی؛
 ۵. ترسیم وضعیت مطلوب اسلامی ایرانی: در این بخش با توجه به جامعه آرمانی اسلامی و شرایط پایدار ایران وضعیت مطلوب اسلامی ایرانی ترسیم می‌شود؛ درواقع وضعیت مطلوبی که نمونه یک کشور متمدن در جهان اسلام دیده شود؛

۶. تحلیل و آسیب‌شناسی وضعیت موجود ایران: در این بخش با به‌کارگیری اصول و روش‌های تحلیل و آسیب‌شناسی در نظریه اسلامی پیشرفت وضعیت موجود جامعه ایران نسبت به وضعیت مطلوب مقایسه شده و فاصله وضعیت موجود از مطلوب تبیین می‌شود.

محمدرحیم عیوضی معتقد است نگاه آینده‌پژوهانه به الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در سایه نگاه آینده‌اندیشانه‌ای است که طرح نامه کلانی را برای افق مطلوب جمهوری اسلامی و تمدن اسلامی در نظر گرفته است. سند پایه الگوی پیشرفت باید کاملاً منطبق بر محیط آینده منطقه جهان اسلام هم باشد تا بتوان از ناهمواری‌های آینده عبور کند و اثرگذار باشد؛ بنابراین، آینده‌پژوهی دغدغه مهمی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است. و آینده ممکن در پیش روی جامعه اسلامی وجود دارد که قرار است الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت آن را تدوین و تشریح کند. باید آینده‌های محتمل را استخراج کنیم و از طریق سناریونویسی به آن پردازیم. وی پاسخ به سؤال زیر را در قالب شکل تقسیم‌بندی می‌کند (عیوضی، ۱۳۹۵).

از منظر آینده‌پژوهی، ویژگی‌های مبانی و ارزش‌های الگو چه باید باشد؟

موضوع	مصادیق
مبانی و ارزش‌های اسلامی	مبانی سند باید متخذ از اصول و ارزش‌های اسلامی باشد و بدون شک از این رهگذار توجه به آینده‌نگری یکی از مبانی اصلی سند خواهد بود
توجه به زمان، پیچیدگی	مبانی سند در خصوص زمان و مفهوم آن
تغییرات و عدم قطعیت‌ها در مبانی	تغییرات محیطی و سرعت پیچیدگی آن و عدم قطعیت‌های آینده سخن گفته و مفروضات سند در این خصوص مشخص شود
توجه به جامعه مهدوی و آرمان‌شهر شیعی در مبانی سند	در مبانی سند باید به صورت یک پیوستار جامعه، مهدوی و آرمان شهر شیعی تأکید شده و آن را در سند ساری و جاری کند.
تأکید بر رویکرد منعطف، غیر صلب و سناریو محور الگو در مبانی	در مبانی باید تأکید شود که رویکرد الگو منعطف بوده و تلاش دارد برنامه‌ریزی چابک و پویا را فراهم کند.

همچنین آرمان‌شهر و آرمان‌های الگوی پایه چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد؟

موضوع	مصادیق
آرمان‌ها و آرمان‌شهر کاملاً منطبق و برآمده از متن دین و مذهب شیعه باشد	در صورت طراحی آرمان‌شهر و آرمان‌های منطبق با جامعه مهدوی و ارزش‌های اسلامی (حتی در صورت اجرا و پیاده‌سازی نامناسب سند) می‌توان به حرکت در مسیر اسلامی (ولو کند) امید داشت.
آرمان‌ها باید به گونه‌ای نسبت خود را با شرایط حال و نیازهای کنونی جامعه و نظام تعریف کنند	آرمان‌ها هرچند از حیث ارزش‌مدار بودن خود دور از دسترس و ایدئال هستند، اما باید بتوانند نیازهای کنونی جامعه را نیز پوشش داده و نسبت خود را با آن تعریف کنند تا از این رهگذار خود را درون جامعه ساری و جاری کنند.
آرمان‌ها باید روح حرکت را در جامعه تزریق کنند	باید جامعه آرمانی را یک جامعه پویا (و نه یک حالت سکون) تعریف کنیم تا از این رهگذار مانع رخوت عمومی شده و زمینه برای حرکت همگانی برای تحقق سند و دست‌یابی به مطلوبیت‌ها هموار شود
آرمان‌شهر باید مبتنی بر محیط آینده طراحی شوند تا مخاطب آینده را همراه کند	اگر آرمان‌شهر ترسیمی نتواند برای نسل آتی انگیزش بخش و شورآفرین باشد نخواهد توانست وی را با سند همراه کرده و در نتیجه زمینه برای مرگ سند فراهم خواهد شد. بدین منظور باید آرمان‌ها بر اساس محیط آینده طراحی شوند تا مخاطب آینده بتواند با آن‌ها ارتباط برقرار کند
«آینده‌نگر بودن جامعه» یکی از ویژگی‌های آرمان‌شهر ترسیمی سند	بر اساس تأکیدات دین مبین اسلام مسلمانان باید آینده‌نگر باشد و بنابراین، آینده‌نگری باید به‌عنوان یکی از صفات فرد و جامعه در آرمان‌شهر سند در نظر گرفته شود

موضوع	مصادیق
از طراحی «افق مطلوب» استفاده نشود و در صورت استفاده از آن، واسطه‌های چشم‌انداز و هدف استفاده شود.	علت آن است که افق عمدتاً آرمان‌های دور و کلانی رانسان می‌دهد که تحقق آن‌ها در طی چند دهه یا چند نسل رخ می‌دهد؛ بنابراین، افق‌ها نمی‌توانند برای یک سند راهبردی استفاده شود. به‌عنوان مثال آرمان‌شهر جامعه مهدوی و حکومت امام زمان عجل الله مصادقی از افق مطلوب جامعه شیعی است که دسترس به آن در یک سند راهبردی نمی‌تواند راهبردهای ملموس ارائه دهد.
در کنار (یا به جای) تعریف چشم‌انداز، از تدوین سناریو استفاده شود.	سناریوها می‌توانند در کنار چشم‌انداز آرمانی، آینده‌های دیگری را خلق کنند تا در صورت وقوع آن‌ها غافلگیر نشویم. به‌عنوان مثال هرچند دستیابی به قدرت اول اقتصادی منطقه چشم‌انداز مطلوب ما در سند ۱۴۰۴ بوده است، ولی می‌توانیم در کنار سناریوهای دیگری مانند جنگ و ناآرامی‌های منطقه‌ای با تحریم و آثار آن را مورد بررسی قرار دهیم
چشم‌انداز سند باید مبتنی بر شرایط آینده طراحی شده	چشم‌انداز باید در محیط خودش (و برای زمان خودش) معنادار باشد. لازم این امر آن است که این چشم‌انداز بر اساس محیط آینده و ویژگی‌های آن طراحی شود.
در سند باید از چند مرحله چشم‌انداز استفاده شود.	به‌عنوان مثال یک سند ۵۰ ساله باید ۵ چشم‌انداز دوره‌ای ۱۰ ساله و یک افق بلندمدت ۵۰ ساله برای خود طراحی کند.
تحول نیازمند نیروی محرکه است و آینده‌پژوهی شرط آن است.	مهم‌ترین مصادیق چشم‌انداز است، در صورت تدوین چشم‌انداز مبتنی بر نظامات آینده و محیط آتی و مخاطب آینده، می‌توان امید داشت برای نسل‌های بعد تحول‌آفرین و انگیزش بخش باشد.
باید سیستم‌های سخت و نرم آینده برای طراحی تحول و رهبری آن در نظر گرفته است	به‌عنوان مثال اگر ما به دنبال طراحی و رهبری تحول در آینده هستیم باید بدانیم سازمان‌های آینده چه شکلی دارند؟ نظام مدیریت و ادارات آینده به چه صورت است؟
فرآیند رهبری در سند، باید آن‌قدر خلاقانه باشد تا بتواند به تحول‌آفرینی پایدار منجر شود	به‌عنوان مثال ما باید بتوانیم در لحظه به شناسایی تغییرات محیطی پیشرو و طراحی پاسخ مناسب برای آن‌ها بپردازیم که این مهم با رصد سیگنال‌های ضعیف در آینده‌پژوهی ممکن خواهد شد.
تحول باید هم نگر و جامع باشد و تحول یک‌سویه و ناقص مفید نخواهد بود.	به‌عنوان مثال، در نظر گرفتن همه ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، امنیتی، فرهنگی و... در طراحی یک تحول کلان اجتماعی یا مهندسی آن، خواهد توانست به ضربه زدن به سایر حوزه‌های بینجامد. نم. نهان مدل‌های توسعه دیکته شده غرب است که در آن‌ها به دلیل رویکرد یک‌جانبه (عمدتاً اقتصادی) و نبود ملاحظات فرهنگی و اجتماعی در آن‌ها، پس از اجرا نه تنها به اهداف خود دست نمی‌یابد، بلکه سایر حوزه‌های جامعه را دست‌خوش آسیب و تهدید می‌کند.

هدف از الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در حقیقت احیای مجدد عظمت اسلام و ایران و جهان اسلام در پرتو خردورزی و معنویت‌گرایی است بدیهی است که مقصود نهایی از دستیابی به هدف یادشده، تأمین آسایش انسان در عرصه حیات مادی و نیز تأمین آرامش باطنی و معنا بخشیدن به بعد روحانی زندگی اوست.

لذا دست یافتن به اهداف یادشده، نیازمند یافتن زمینه‌ها و بسترهای فرهنگی مناسب می باشد. جامعه ما بر اساس مبانی اعتقادی خود، انسان را موجودی برخوردار از ابعاد مادی و معنوی می‌داند لذا ضروری است تا در پرتو سه مؤلفه اساسی اسلام، ایران و تحول، به تبیین زمینه‌های پیشرفت و توسعه همه‌جانبه با توجه به واقعیت‌های اساسی فرهنگ اصیل اسلامی در مفهوم وسیع آن توجه شود. این مولفه‌ها زیرساخت‌های بنیادین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت می باشند. با «تقویت مبانی هویت ملی و دینی» از یکسو «تعامل سازنده با جهان» از سوی دیگر، ما بر آنیم تا ضمن تبیین مؤلفه‌های الگوی بومی حکمرانی خوب و نیز از رهگذر همکاری با دیگر کشورهای جهان، به راهبرد ترسیم‌شده از سوی رهبر انقلاب جهت برپایی «تمدن نوین اسلامی» و وحدت جهان اسلام عینیت بخشید.

ضمیمه: الزامات آینده‌پژوهی در فرآیند تدوین الگوی اسلامی – ایرانی پیشرفت از دیدگاه صاحب‌نظران مسلمان

گزاره	الزام
وقتی شما بپاید یک الگوی جهانی بسازید، ویژگی‌های نهادی و ساختاری کشورهای مختلف را از آن منتزع می‌کنید. این الگو در دنیای عمل هیچ‌گونه کاربردی نخواهد داشت. اگر می‌خواهید الگویتان کاربرد داشته باشد قاعداً باید ویژگی‌های نهادی خاص جوامع را وارد الگو کنید.	الزامات نهادی
- تبیین مشکلات اقتصادی ایران و برنامه‌هایی جهت رفع آن می‌تواند ما را به وضعیت مطلوب الگو هدایت کند. - سطح نامناسب دانش و فناوری یکی دیگر از چالش‌های مهم اقتصاد ایران است. در شرایطی که دنیای امروز کشورهای مختلف به سمت اقتصاد دانش‌بنیان در حرکت هستند هرگونه عقب‌ماندگی در این حوزه می‌تواند شکاف‌های غیرقابل ترمیمی بین اقتصاد ایران و سایر کشورهای جهان ایجاد کند. و این‌ها الزاماتی هستند که در چهارچوب الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت ما باید به آن توجه کنیم.	الزام اقتصادی
موضوع دیگر مربوط به جامعه قوام نیافتن فرهنگ عمومی برای مقابله با یورش‌های فرهنگی و مصون ماندن از تهدیدهای خارجی است. فرهنگ عمومی ما از بخش‌های اساسی کشور و از الزامات اساسی تدوین الگوی اسلامی – ایرانی است.	الزام فرهنگی
- امروز بسیاری معتقدند که فناوری ارتباطات و اطلاعات پیش‌تر توسعه است. تحولاتی که فناوری ارتباطات و اطلاعات دنیای امروزی به وجود آورده است به لحاظ فنی موضوعی است که نمی‌شود در تدوین الگوی اسلامی ایرانی نادیده گرفت. - امروز بحث فضای مجازی، یک واقعیت است که هم فرصت، همراه آن است هم تهدید. هنر این است که به جای اینکه بایسیم در مقابل آن بایستیم، آن را بومی کنیم و به‌عنوان یک کالایی که بالاخره تولید شده است وارد کشور کنیم و آنچه را که با ارزش‌های ما هماهنگ است را تقویت کنیم و آنچه در راستای توسعه و پیشرفت کشور است از آن استفاده کنیم و تهدیدات آن را مدیریت و کم کنیم.	الزام فناوریانه
- اگر بپذیریم هدف غایی ما رسیدن به تمدن اسلامی ایرانی است، الزامات آن یکی قانون اساسی و دیگری ارزش‌های اسلامی است. باید اتکا به ارزش‌ها و باورهای اسلامی، توجه به عدالت اجتماعی و مقابله با فقر، فساد و تبعیض را بپذیریم. - ما در زمینه علوم انسانی با توجه به دیدگاه‌های اسلامی و قرآنی کار گسترده و عمیقی انجام ن داده‌ایم و اگر بوده هم کم بوده است و جهت تدوین الگوی اسلامی – ایرانی باید هرچه بیشتر در زمینه توسعه، تعمیق و پاسخ‌گویی آن، کار شود.	الزام دینی
- در بحث الگو باید برویم روی مخاطبان کار کنیم که شهروندان هستند. روی پایه کار کنیم روی نظم جامعه ایرانی کار کنیم چون بدون نظم، چیزی پیش نمی‌رود و همه این را می‌دانیم. باید ظرفیت و استعداد ایجاد کنیم. مدل خودش می‌آید. استعداد و شایستگی‌ها مهم است و این‌ها را باید خلق کرد و گرنه پیامبران، مصلحان و فیلسوفان فراوانی آمده‌اند و بهترین مدل برای پیامبران است. انسان‌ها برای تکامل، تعالی و فراگیری مشکل دارند و این را باید کالبدشکافی و رفتارشناسی کرد. خیلی مدل‌های عریض و طویل لازم نیست، ولی عمق کار مهم است. - در برنامه‌ها باید انسان‌محوری حاکم باشد. هیچ راهی جز اتکا به نیروی انسانی نداریم. در انتصابات، قوانین شایسته‌سالاری را رعایت نمی‌کنیم. باید در جذب امکانات و پتانسیل‌های داخل و خارج از شور ظرفیت‌پذیری داشته باشیم. توجه به منافع ملی و ترجیح‌ان بر منافع بخشی، گروهی، جناحی در سند الگو مهم است.	الزام نیروی انسانی
- بومی‌سازی ابزارها و سازوکارهای پیشرفت یک استلزام راهبردی است. از آنجاکه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت برای جامعه ایرانی تدوین می‌شود باید ویژگی‌های جامعه ایرانی را با یک جهت‌گیری واقع‌بینانه مورد توجه قرار دهد. - ما باید تکیه‌مان به خودمان باشد تکیه به تولید داخلی باشد و برون‌نگر باشیم و تولیدات خودمان را به خارج از کشور صادر کنیم. بخش‌های مختل هم در جهات علمی هم در بخش صنعت و کشاورزی و در بخش خدمات به خودمان تکیه کنیم و تولید ملی خود را افزایش دهیم.	الزام بومی
الگو به نوبه خود یکی از مراحل برنامه‌ریزی نظام اسلامی است و نقش هدایت‌گر و انسجام بخش برای سایر اجزا و مراحل برنامه‌ریزی راهبردی دارد. الگو باید بتواند تصویری روشن و برانگیزاننده و امکان‌پذیر از ایران اسلامی در افق تحقق اصول قانون اساسی ارائه دهد. یعنی الگو واقعاً باید بستر برنامه‌های میان‌مدت باشد و باید از این بستر، برنامه‌ها تهیه شود	الزام برنامه‌ای
با تکمیل فرآیند الگو دو استلزام راهبردی برای تحقق آن در ابعاد مختلف باید ارائه شود: ۱- استلزام اجتماعی: چه تغییرات و جهت‌گیری‌هایی برای جامعه ایرانی باید طراحی و عملیاتی شود تا زمینه تحقق الگو در افق معین فراهم شود؟ ۲- استلزام اجرایی: در ابعاد مدیریتی و اجرایی چه سازوکارها و روحیاتی باید حاکم	الزام اجتماعی و اجرایی

گزاره	الزام
شود؟ این مسئله خیلی مهم است. شما عالی‌ترین طرح‌های تحول را داشته باشد، ولی نتوانید آن را نهادینه و اجرا کنید هیچ فایده‌ای ندارد.	
در مورد الگو ایلامی -ایرانی باید گفت که مدل‌سازی و الگوسازی برای رسیدن از وضع موجود به سمت وضعی که مورد نظر است، خیلی کار مشکلی است؛ بنابراین، فقط یک الگوی زیبا و آرایش‌شده کافی نخواهد بود و باید زمینه اجرایی آن را روشن کنیم هر قدر کشورها پیشرفته‌تر شدند و به سمت سیاست‌گذاری رفتند، از تصدی‌گری دست برداشتند، موجب پیشرفت آنها شد. برای سیاست‌گذاری نیاز به هم‌بستگی داریم.	الزام سیاسی
در همه بخش‌ها به گروه‌های فکری احتیاج داریم که با تجربه و توان علمی کافی و مناسب برای تعریف و پیشنهاد الگوهای کاری و اجرایی در حوزه تدوین الگوی اسلامی ایرانی اندیشه ورزی کنند.	الزام علمی

منبع: یافته‌های تحقیق

سند پایه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، طرح نامه کلانی است که زمینه را برای دست‌یابی به افق مطلوب جمهوری اسلامی ایران، که همان تمدن اسلامی ایرانی است، هموار کرده و راه پیش رو را نمایان خواهد ساخت. این سند با رویکرد برنامه‌ریزی و هدایت کلان جریان ایران اسلامی به سمت تمدن اسلامی ایرانی پیشرفت تدوین و در جایگاه یک سند بالادستی نظام جمهوری اسلامی فعالیت خواهد کرد؛ بنابراین، باید کاملاً متناسب با محیط آینده و کارآمد برای عبور ایران از گردنه‌های حساس و محیط سراسر عدم قطعیت و پیچیده سالیان پیش رو باشد. درواقع همواره نیاز است بتوانیم محیط پیش رو را شناخته، برای آن آماده شده و بعضاً نسبت به تغییر آن از امروز تلاش کنیم و آینده را بر اساس مطلوبات ارزشی و اعتقادی، تدبیر کنیم. این امر موجب می‌شود در جهان سراسر پیچیدگی و تغییر امروز، غافلگیری در مواجهه با تغییرات محیطی به‌مراتب کاهش یافته، اقدامات از پیش برنامه‌ریزی‌شده و برای هدایت جهان آینده به سمت‌وسوی مطلوبیت‌های خود گام برداریم. با توجه به اینکه در جهان آینده که تغییرات بسیار سریع‌تر، وسیع‌تر، پیچیده‌تر و گسترده‌تر خواهند شد، محیط ناپایدارتر شده و بنابراین، برنامه‌ریزی مبتنی بر آینده‌پژوهی ضروری‌تر می‌شود. درواقع نیاز خواهد بود در اسناد بالادستی از یک‌سو نوع سند و خود سند را مبتنی بر آینده‌پژوهی تنظیم کنیم تا اقتضائات محیط آینده را در آن در نظر گرفته و سند را درون آن محیط آینده ترسیم کنیم. از سوی دیگر، اسناد و برنامه‌ها باید به آینده‌پژوهی به‌عنوان یکی از فرآیندهای لازم و ضروری توجه و تأکید و همگان را بدان ترغیب کنند. سند پایه الگوی پیشرفت تلاش دارد برای ساخت آینده‌ای نوین در ایران تدوین و راهبر و راهنمای سایر اسناد شود. جریان ایران اسلامی با آرمان‌های انقلاب اسلامی و واقعیت‌های امروز جهان با سوی گیری آرمانی به تمدن اسلامی ایرانی پیشرفت باید از ظرفیت آینده‌نگرانه در تمام ابعاد خود در سطوح گوناگون زیربنایی و روبنایی برخوردار باشد. (عیوضی، ۱۳۹۵)	روش اسنادی	تحلیل محتوای کمی	تحلیل محتوای کیفی	پیمایش خبرگی
--	------------	------------------	-------------------	--------------

اصول راهبردی پیشرفت اسلامی ایرانی

در این بخش نیز اصول راهبردی در نگرش اسلام به توسعه و پیشرفت، بازمهندسی می‌شود. مقصود از اصول راهبردی چهارچوب‌های ثابتی است که برنامه‌ها و سیاست‌ها باید در آن چهارچوب‌ها قرار گیرد. دلیل استفاده از این عبارت آن است که الگو در افق مطرح در این نوشتار، باید فراتر از راهبردها و سیاست‌ها و برنامه‌هایی که پس از چشم‌انداز مطرح می‌شود، باشد. محمدرحیم عیوضی معتقد است نگاه آینده‌پژوهانه به الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در سایه نگاه به آینده‌ای است که طرح نامه کلانی را برای افق مطلوب جمهوری اسلامی و تمدن اسلامی در نظر گرفته است. سند پایه الگوی پیشرفت باید کاملاً منطبق بر محیط آینده منطقه جهان اسلام هم باشد تا بتوان از ناهمواری‌های آینده عبور کند و اثرگذار باشد؛ بنابراین، آینده‌پژوهی دغدغه مهمی در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است. و آینده‌ممکنی در پیش روی جامعه اسلامی وجود دارد که قرار است الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت آن را تدوین و تشریح کند. باید آینده‌های محتمل را استخراج کنیم و از طریق سناریونویسی به آن بپردازیم. وی پاسخ به سؤال زیر را در قالب شکل تقسیم‌بندی می‌کند (عیوضی، ۱۳۹۵).

از منظر آینده‌پژوهی، ویژگی‌های مبانی و ارزش‌های الگو چه باید باشد؟ این سؤال از مطالب راهبردی تدوین الگو است. خصوصاً در این مقاله که از الگو انتظار برداشتن گام‌های مطمئنی به سوی تمدن سازی خواهیم داشت. در این رابطه باید نقطه اطمینان‌بخش حرکت از مبانی و ارزش‌های اسلامی باشد. در این رابطه توجه به موارد زیر حائز اهمیت است:

- توجه به زمان و شناسایی نقشه راهی که قرار است جامعه ایران در آن حرکت کند؛
- تغییرات و عدم قطعیت‌ها، توجه به تغییرات محیطی و سرعت پیچیدگی آن و عدم قطعیت‌های بحرانی؛

- توجه به آرمان جامعه مهدوی و آرمان شهر اسلامی با رویکردی جهانی؛
 - تأکید بر اصول و معیارهای توحیدی و جامعه عدل نبوی در جهان اسلام.
- تأکید بر رویکرد منعطف، غیر صلب و سناریومحور الگو باید رویکرد منعطف داشته باشد و تلاش کند برنامه‌ریزی چابک و پویا را فراهم کند.

همچنین سؤالات متعدد دیگری نیاز به پاسخگویی دارد تا به گام‌های استواری در مسیر تحقق تمدن اسلامی منتهی شود مانند آرمان شهر و آرمان‌های الگوی پایه چه ویژگی‌هایی باید داشته باشد؟

در پاسخ به این سؤال باید خاطرنشان ساخت که آرمان‌ها و آرمان شهر کاملاً منطبق و برآمده از متن دین و مذهب شیعه باشد در صورت طراحی آرمان شهر و آرمان‌های منطبق با جامعه مهدوی و ارزش‌های اسلامی (حتی در صورت اجرا و پیاده‌سازی نامناسب سند) می‌توان به حرکت در مسیر اسلامی (ولو کند) امید داشت.

آرمان‌ها باید قادر باشند نسبت خود را با شرایط حال و نیازهای کنونی جامعه و نظام تعریف کنند. آرمان‌ها هرچند از حیث ارزش‌مدار بودن خود دور از دسترس و ایدئال هستند، اما باید بتوانند نیازهای کنونی جامعه را نیز پوشش داده و نسبت خود را با آن تعریف کنند تا از این رهگذر خود را درون جامعه ساری و جاری کنند.

آرمان‌ها باید روح حرکت را در جامعه تزریق کنند باید جامعه آرمانی را یک جامعه پویا و تمدن خواه (و نه یک حالت سکون) به تصویر بکشند تا از این رهگذر مانع رخوت عمومی شده و زمینه برای حرکت همگانی برای تحقق الگو و دستیابی به مطلوبیت‌ها هموار شود.

لازم است آرمان‌شهرها مبتنی بر محیط آینده طراحی شوند تا مخاطب جهان اسلامی آینده را همراه کند اگر آرمان‌شهر ترسیمی نتواند برای نسل آتی انگیزش بخش و شورآفرین باشد نخواهد توانست اهداف مورد انتظار را تحقق بخشد. بدین منظور باید آرمان‌ها بر اساس محیط آینده طراحی شوند تا مخاطب آینده بتواند با آن‌ها ارتباط برقرار کند.

آینده‌نگر بودن جامعه یکی از ویژگی‌های آرمان‌شهر ترسیمی در الگو است که بر اساس تأکیدات دین مبین اسلام مسلمانان طراحی شده و آینده‌نگر است و آینده‌نگری به‌عنوان یکی از صفات جامعه آرمان‌خواه در آرمان‌شهر مورد نظر الگو در نظر گرفته خواهد شد. اینجا به ذکر نکاتی برای الگوی خواهان آرمان تمدنی اشاره خواهد شد. نکته کلیدی در الگو، قدرت چشم‌اندازسازی و سناریو پردازی آن است. در کنار (یا به جای) تعریف چشم‌انداز، از تدوین سناریو استفاده شود. سناریوها می‌توانند در کنار چشم‌انداز آرمانی، آینده‌های دیگری را خلق کنند تا در صورت وقوع آن‌ها غافلگیر نشویم. به‌عنوان مثال هرچند دستیابی به قدرت اول اقتصادی منطقه چشم‌انداز مطلوب ما در سند ۱۴۰۴ بوده است، ولی می‌توانیم در کنار سناریوهای دیگری مانند جنگ و ناآرامی‌های منطقه‌ای با تحریم و آثار آن را مورد بررسی قرار دهیم. چشم‌انداز سند باید مبتنی بر شرایط آینده طراحی شده چشم‌انداز باید در محیط خودش (و برای زمان خودش) معنادار باشد. لازم این امر آن است که این چشم‌انداز بر اساس محیط آینده و ویژگی‌های آن طراحی شود. همچنین در الگو باید از چند مرحله چشم‌انداز استفاده شود. به‌عنوان مثال یک سند ۵۰ ساله باید ۵ چشم‌انداز دوره‌ای ۱۰ ساله و یک افق بلندمدت ۵۰ ساله برای خود طراحی کند.

تحول نیازمند نیروی محرکه است و آینده‌پژوهی شرط آن است و مهم‌ترین مصداق چنین آینده‌پژوهی چشم‌انداز است، در صورت تدوین چشم‌انداز مبتنی بر نظامات آینده و محیط آتی و مخاطب آینده، می‌توان امید داشت برای نسل‌های بعد تحول‌آفرین و انگیزش بخش باشد. از این رو اگر ما به دنبال طراحی و رهبری تحول در آینده هستیم باید بدانیم سازمان‌های آینده چه شکلی دارند؟ نظام مدیریت و ادارات آینده به چه صورت است؟ از سویی فرآیند رهبری در الگو، باید آن‌قدر خلاقانه باشد تا بتواند به تحول‌آفرینی پایدار منجر شود به‌عنوان مثال ما باید بتوانیم در لحظه به شناسایی تغییرات محیطی پیشرو و طراحی پاسخ مناسب برای آن‌ها بپردازیم که این مهم

با رصد سیگنال‌های ضعیف در آینده‌پژوهی ممکن خواهد شد تحول تمدنی باید همه‌نگر و جامع باشد و با در نظر گرفتن همه ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، امنیتی، فرهنگی و... در طراحی یک تحول کلان اجتماعی یا مهندسی آن، خواهد توانست به سایر حوزه‌ها کمک کند. برای دست یافتن به اهداف یادشده، باید به واقعیت‌های جهان اسلام توجه داشت که بر اساس فرهنگ اصیل اسلامی و در مفهوم وسیع آن متمرکز باشد. از این طریق با تقویت مبانی هویت ملی و دینی «تعامل سازنده با جهان تسهیل می‌شود و ضمن تبیین مؤلفه‌های الگوی بومی حکمرانی خوب و نیز از رهگذر همکاری با دیگر کشورهای جهان، به راهبرد ترسیم‌شده از سوی رهبر انقلاب جهت برپایی «تمدن نوین اسلامی و وحدت جهان اسلام عینیت بخشید؛ بنابراین، اگر بپذیریم هدف غایی ما رسیدن به تمدن اسلامی ایرانی است، الزامات آن یکی قانون اساسی و دیگری ارزش‌های اسلامی است. باید اتکا به ارزش‌ها و باورهای اسلامی، توجه به عدالت اجتماعی و مقابله با فقر، فساد و تبعیض را بپذیریم. ما در زمینه علوم انسانی با توجه به دیدگاه‌های اسلامی و قرآنی کار گسترده و عمیقی انجام نداده‌ایم و اگر بوده هم کم بوده است و جهت تدوین الگوی اسلامی ایرانی باید هرچه بیشتر در زمینه توسعه، تعمیق و پاسخ‌گویی آن، کار شود.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش با ادبیات موجود در الگوی اسلامی پیشرفت و رسالت آن به چشم‌انداز تمدنی جهان اسلام پرداخته شد. مطرح شد که منظور از الگوی پیشرفت یک الگوی تمدنی و مکتبی بوده و تفاوت پیشرفت اسلام را در تمدن رقیب مشخص می‌کند؛ در تمدن غرب یک الگوی پیشرفت تمدنی وجود دارد با مجموعه‌ای از الگوهای راهبردی و عملیاتی؛ به عبارتی الگوی توسعه تمدن غرب دارای اصول کلی است که با وجود اختلافات بر مبنای این اصول کلی اجماع وجود دارد. امریکا از ابتدای انقلاب اسلامی تاکنون تلاش‌های تفرقه‌آمیز در جهان اسلام و در تحریک کشورهای اسلامی علیه ایران را هدف قرار داده است؛ بنابراین، تلاش ایران مبتنی بر طراحی الگویی برای وحدت و همسویی در جهان اسلام باید باشد. یعنی ایجاد یک نقشه راه جامع تمدنی که کلیات اصول پیشرفت را برای ما تعیین کند،

از سویی مستندات تاریخی و روند شکل‌گیری استعمار غرب، حاکی از آن است که استعمار، در اهداف خود به دنبال ایجاد تغییرات ارزشی، فرهنگی و اجتماعی در کشورهای اسلامی است. جهان اسلام اکنون بیش از هر زمان نیاز به تحولات بنیادین با هدف حفظ تمامیت سرزمینی و احیای دوباره اقتدار از طریق ساخت تمدن نوین اسلامی دارد؛ بنابراین، برای پیش‌بینی آینده بیش از هر زمان باید نگاهی راهبردی به آینده داشته باشد. توجه به مبانی اسلام نشان می‌دهد که اسلام نگاه وثیقی نسبت به آینده دارد. توجه به جامعه مهدوی از درون رویکرد مبانی استخراج می‌شود

و آرمان شهر اسلامی بر این اساس تعریف می‌شود؛ بنابراین، در نگاه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت باید یک نوع نگاه آرمان‌شهری در درون مبانی اسلامی و از متن دین شکل گیرد. از جمله مسائل، تأکید بر الزامات آینده‌پژوهی در فرآیند تدوین الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت است که در این مقاله از سوی صاحب‌نظران مجموعه آرا و نظرات جمع‌آوری شد. نتایج نشان می‌دهد، جهان اسلام بر اساس آرمان‌ها باید بتوانند نسبت خود را با شرایط حال تنظیم کنند و با محیط آینده نیز ارتباط پیدا کنند؛ بنابراین، در این مقاله مسئله پیشرفت در ایران و جهان اسلام با تأکید بر طراحی الگوی اسلامی ایرانی و با هدف فوق ارائه شده است. برای تحقق این هدف تلاش شده است تا با حرکت از مبانی و آرمان به سمت افق و تدابیر روشنی از تمدن‌سازی نوین در جهان اسلام حرکت کرد. تا با محور مشترکی بر پایه حرکت از آموزه‌های اسلامی به اصول مشترک پیشرفت در جهان اسلام نائل شد به‌نحوی که با اتخاذ تدابیر مشترک با کشورهای جهان اسلام زمینه‌های شکل‌گیری تمدن اسلامی با محوریت وحدت همه‌جانبه در آینده فراهم شود. الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، طرح نامه کلانی است که زمینه را برای دستیابی به افق مطلوب جمهوری اسلامی ایران، که همان تمدن اسلامی ایرانی است، هموار کرده و راه پیش رو را نمایان خواهد ساخت. این الگو با رویکرد برنامه‌ریزی و هدایت کلان جریان ایران اسلامی به سمت تمدن اسلامی ایرانی پیشرفت تدوین و در جایگاه یک سند بالادستی نظام جمهوری اسلامی فعالیت خواهد کرد؛ بنابراین، باید کاملاً متناسب با محیط آینده و کارآمد برای عبور ایران از گردنه‌های حساس و محیط سراسر عدم قطعیت و پیچیده سالیان پیش رو باشد. درواقع همواره نیاز است بتوانیم محیط پیش رو را شناخته، برای آن آماده شده و بعضاً نسبت به تغییر آن از امروز تلاش کنیم و آینده را بر اساس مطلوبات ارزشی و اعتقادی، تدبیر کنیم. این امر موجب می‌شود در جهان سراسر پیچیدگی و تغییر امروز، غافلگیری در مواجهه با تغییرات محیطی به‌مراتب کاهش یافته، اقدامات از پیش برنامه‌ریزی‌شده و برای هدایت جهان آینده به سمت‌وسوی مطلوبیت‌های خود گام برداریم. با توجه به اینکه در جهان آینده که تغییرات بسیار سریع‌تر، وسیع‌تر، پیچیده‌تر و گسترده‌تر خواهند شد، محیط ناپایدارتر شده و بنابراین، برنامه‌ریزی مبتنی بر آینده‌پژوهی ضروری‌تر می‌شود و جریان ایران اسلامی با آرمان‌های انقلاب اسلامی و واقعیت‌های امروز جهان با سوی‌گیری آرمانی به تمدن اسلامی ایرانی پیشرفت باید از ظرفیت آینده‌نگرانه در تمام ابعاد خود در سطوح گوناگون زیربنایی و روبنایی برخوردار باشد (عیوضی، ۱۳۹۵).

کتابنامه

۱. قرآن کریم، ترجمه آیت‌الله مکارم شیرازی.
۲. نهج البلاغه. (۱۳۸۰). ترجمه محمد دشتی، مؤسسه انتشارات مشهور.
۳. امام خمینی (ره). (۱۳۶۱). صحیفه نور. جلد‌های ۱ تا ۱۸، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۴. امام خمینی (ره). (۱۳۷۸). عدل الهی. مدرسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
۵. پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، رشاد، علی‌اکبر. (۱۳۹۳). تأملاتی در خصوص مفاهیم الگوی اسلامی و ایرانی پیشرفت. مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت.
۶. پیروزمند، علیرضا. (۱۳۷۶). مصاحبه، ص ۲۵-۲۷.
۷. جوادی آملی. (۱۳۶۶). مبدأ و معاد. تهران: انتشارات الزهرا.
۸. طرح تحول دانشگاه جامع امام حسین (ع)، دوگانه تمدن نوین اسلامی - سراب توسعه غربی، ۱۳۹۴: ۲۴.
۹. علیخانی، اکبر (۱۳۷۹). اخلاق و سیاست در نگرش و روش امام علی (ع). علوم سیاسی، (۲۳).
۱۰. عیوضی، محمدرحیم. (۱۳۹۵). سخنرانی در دومین روز از پنجمین کنفرانس الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت، با عنوان «شش پرسش و پاسخ آینده‌پژوهانه پیرامون سند پایه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت».
۱۱. میراحمدی، منصور. (۱۳۹۰). نظریه مردم‌سالاری دینی: مفهوم، مبانی و الگوی نظام سیاسی. تهران: دانشگاه شهید بهشتی، مرکز چاپ و انتشارات.

References

1. Alikhani, Akbar (2000). Ethics and politics in Imam Ali's attitude and method, Political Science, (23), page number. (in Persian)
2. Eivazi, Mohammad Rahim. (2017). Lecture on the second day of the fifth conference of the Islamic-Iranian progress model, entitled "Six future research questions and answers on the basic document of the Iranian-Islamic progress model." (in Persian)
3. Huntington. S. (1965) Political Development and political Decay, World Politics, xv11, 3-April
4. Imam Khomeini. (1983). Sahifeyeh noor. Volumes 1 to 18, Tehran: Imam Khomeini Publishing institute. (in Persian)
5. Imam Khomeini. (2000). Adle Elahi. School for compiling and publishing the works of Imam Khomeini. (in Persian)
6. Javadi Amoli. (1988). Origin and Resurrection. Tehran: Al-Zahra Publications. (in Persian)

7. Mirahmadi, Mansour. (2012). Theory of religious democracy: The concept, principles and model of the political system. Tehran: Shahid Beheshti University, Printing and Publishing Center. (in Persian)
8. Nahjolbalagheh, (2002). Translated by Mohammad Dashti, Mashhour publishing institute. (in Persian)
9. Nederveen Pieterse, J (2010) Development Theory Deconstructions/ Reconstructions. London: SAGE Publication.
10. Piruzmand, Alireza. (1998). Interview, pp. 25-27. (in Persian)
11. pye, L (1975). Aspects Of Political Development, Boston, Little Brown.
12. Rashad, Ali Akbar. (2015). Reflections on the concepts of the Islamic and Iranian progress model. Center for the Iranian Islamic Progress Model. Institute of Islamic Culture and Thought. (in Persian)
13. The Holy Quran, translated by Ayatollah Makarem Shirazi. (in Persian)
14. Transformation plan of Imam Hossein University, the dual of modern Islamic civilization - the mirage of Western development, 24: 1394. (in Persian)
15. Willis , Katie (2005) Theories and Practices of Development, New York: Routledge
16. Ziai, A (2007). Exploring post-development theory and practice, problem and perspectives. London; New York: Routledge.

